

מסורת הש"ם

(א) לעיל ג: סהדרין מה, (ב) לקמן מה. קדושין כד.; (ג) [לעיל ט. קדושין כד.]; (ד) [לעיל ג:]; (ה) [מכות סו.]; (ו) [בבא"ש א"ת רבי יוחנן.]; (ז) [שמות כ"א]; (ח) מכות במסופת מדמני אמדוהו ט' כ"ל רש"א וע"ש.

הגהות הב"ח

(א) גבי הוּא ניהו דלצנעית נפשיה: (ב) שם עד שיתרפא (אמדוהו והיה ממנוה וכו' כמו שאלמדוהו). תל"מ וי"צ תוס' ל"ג לך כגא נגמלה: (ג) תוב' ד"ה תמשה דברים אומדים אורו ונתנין:

גליון הש"ם

גבי אין גותנין זמן לחבולת. עיין לעיל דף מו ע"פ תוס' ד"ה שאין:

הגהות הגר"א

[א] גבי משמיה דר"י בר אבין (ואם אומרם) תל"מ (דמתי' דקמי' בו לאפוקי בגדו י"ל רק דאין לחיינו ד' מאות חז):

רבינו חננאל

קדמו ודנהו דיני נפשות, אין דנין אותו דיני ממונות. ואקשנין אמאי, ופירק רבה כגון שהעידו עדים בבית דין על זה השור שהרג בפני בעלין וברח וליהיה דלשהידו עליה בהדיק ממון. ואקשנין הא דתאני ודנין אותו דיני ממונות וחוורו ודנין אותו דיני נפשות אם אין בעלים משלם מן מיהוה? מירידי, פיר' ממה שחורש בזה השור ונוטל שכר, גבי תם נמי וישנהו דיני ממונות ויחורש עד שישתלם הניזק חצי נזק ואחר כך ידנהו דיני נפשות. ופירק רב מארי, זאת אומרה, שמע מינה מיהא מתינאר, דירידי ודורא ליתיה חשבה מגופא דתורא אלא מעליה דמריה דתוריה הוא. והתם מגופו משתלם ולא מן העליה דמריה, ושכר חרישת זה השור מן העליה של בעליו הוא חשוב ואין שלומיך תתם הן העליה. איבעיא להו יש אומד לנזקין או לא. פירי, צריכין לשער האבן שהזיק אם יש בו שיעור כדי להזיק זה ההזק חייב ואם לאו פטור, או לא. ואחזין למיפשטה מן הבור, מה בור מטפח ועד עשרה טפחים במיתא פטור, עשרה טפחים חייב במיתה אבל מטפח עד עשרה לעניין נזקין דינם אחד, שמע מינה אין אומד לנזקין, ובנזקין כל שהוא חייב. ודחינן, לעולם יש אומד לנזקין והכי קאמי' עשרה איכא מיתה תשעה נזקא איכא במיתה פטור, ובנזקין מירי דשיטורא דמיתוק אמדינן ליה. תא שמע הכהו על עינו וסימאה כול' עבד יוצא לחירות. כנגד עינו ואינו רואה כול' אין עבד יוצא לחירות, דמי' ושתתה עד (שיתכוון לשחתה) דעביד ליה השחתה. ודיקנין הכהו כנגד עינו אמאי אינו יוצא לחירות לאו משום דבענן אמדיי לההיא הכאה דמחיה או מעורת אי לא, ושמעינן מינה בענן אומדנא. ודחינן לעולם לא בענן אומדנא והכי כנגד עינו ואינו רואה משום דאמרין הוא בעית נפשיה, כדתיא המכביע את חבריו הוא פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, כיצד תקע באזנו וחירשו פטור, מאי טעמא איהו מבעית נפשיה. אחזו ותקע בו וחורש חייב. תא שמע וכולן, הני חמשה דברים, אומדין אותו ונותנין לו מיד. אמדוהו והיה מתנונה והולך אין נותנין לו אלא כמה שאמדוהו וכול'. ואמרין, למימד מכה כזו בכמה ימים מתרפא ובכמה טמים צריך להתרפות בהן. ואמרין מימד מכה לא קא מיבעיא לן, דודאי בעי אומדנא. כי קא מיבעיא לן למימד חפצא, כגון האבן או

אלמא בעינן אומדנא דכ"ד. אף לנזקין דהא האי קרא נזקין קאי

דכתיב(ו) והכה איש את רעהו באבן או באגרוף ולא ימות וה"נ לריך לאומדו אס רחוי לגניחות זו: **גגון צנרת**. צעליו ואין חצין לו לחדס שלם צפניו: **דקיבל סהדי**. על גניחות וצרת הלךך אין לנו ממה לשלם וגגון דלית ליה נכסי: **סוף סוף**. כי לא דנוהו דיני נפשות מהיכא משתלם הואיל וצרח: ומשני **מרידיא**. משהין את השור להרישה לשכירות ומשלם לניזק ואחרי כן דינוהו דיני נפשות אבל קדמו ודנוהו ליסקל לא מענינן צדיייה לשהוי לרידיא: **עלייה דמרס הוא**. ואין צגופו של שור אלא כשאר נכסי צעליו ותם אין משלם מן העלייה: **לקטלא הוא דלמדנין**. דכתיב באבן יד אשר ימות צה הכהו (במדבר לה): **אבל לנזקין**. אין אומדין דלפי' אין חפץ זה רחוי להיזק זה חייב דומנין דלמזק ככל דהו: **[מה צור]**. סתם צור י' טפחים: **מאי לאו**. הא דקמני אס היו פחומים אס הזק צו חייב: **מלמטה למעלה קחשיב**. אלמא בטפח היו היזק: **כנגד עינו**. הכהו ככותל כנגד עינו של זה: **דבעינן אומדנא**. וצחכי לא צעי לאסתמיוי אלא מוילהי הוא דלמטרע ליה: **אחזו**. מעשה ידיה הוא: **ס"ש חמשה דברים אומדין ונותנין לו כו'**. לא גרסינן נזק ועצר וצושת: **ורפוי וצנח עד שיתרפא**. כלומר לריכין צ"ד לאמוד כמה רחוי להיות נופל למשכב צחולי

זה ומחייבין את זה ליתן לו מיד כל ריפוי וצנחו ומוזות להריכין לו עד שיתרפא: **והצניא**. לזמן מועט והס אמדוהו לזמן מרובה: **נוסן לו כל מה שאמדוהו**. דמשמיה רחמינו עליה: **מקלר**. נופל למשכב כמו אקצרי (ר"ה דף טו.). **אסתא**. מתרפא: **מדקאמר ר"ע אפי' לעניים כו'**. וחזינא דלא חייב לתת לפורע ראש האשה אלא ארבע מאות וזו כת"ק שמע מינה תנא קמא לקולא קאמר דלעני לא יהצינא כולי האי וקאמר ליה ר' עקיבא לעני נמי יהצינא הכי ומעשה בלמד שפרע ראש האשה עניה כו' דאי ס"ד האי שיעורא דלרבע מאות דת"ק אפחות צענניס קאמר והכל לפי כבודו לתומרג קאמר למיתב טפי לעשירים וקאמי ר"ע למימר אפילו עני שצישראל יעול יותר מארבע מאות וזו אמאי לא מחייב ליה לפורע ראש האשה למיתב טפי: **ללגל במים אדירים**. כלי' יגעמ לפטור עלמך ולא העלית צידך כלום. צגרי חרסיס אין רחויס לכלום: **תנלג**. אין רשאי: **לא**

שמע מינה תנא קמא לקולא קאמר ש"מ: ומעשה באחד שפרע ראש האשה [וכו']; ומי יהבינן זמן והאמר רבי (ו) חנינא * לאין נותנין זמן לחבלות כי לא יהבינן ליה זמן לחבלה דחסריה ממונא * אבל לבושת דלא חסריה ממונא יהבינן: שמרה עומדת על פתח חצירה וכו': והתניא אמר לו ר' עקיבא צללת במים אדירים והעלית חרס בידך אדם רשאי לחבל בעצמו אמר רבא לא קשיא כאן בחבלה כאן בבושת והא מתניתין בבושת הוא

החובל פרק שמיני בבא קמא

צא.

זאת אומרת רידייא ע"ייה דמרה הוא. תימה ליגבו את השור לגמרי לניזק ולא תקרי יותר עלייה דמרה וי"ל דאס הוא גוצהו לגמרי לא היו ממתינין לו עד שישלם מן הרידיא כמו שאין ממתינין לצעלים אס היו אומרים המתניו לי עד שאחרוש צו מעט ואח"כ תסקלוהו: **ל"א משום דאמרי' איהו דאבעית אנפשיה**. תימה א"כ אמאי נקט על עינו ועל אזנו אפילו כנגד עינו ואזנו נמי אס אחזו ועוד תניא בתוספתא (פ"ט) הכהו כנגד אזנו ועינו לא ילא צן חורין שנאמר והכה עד שיעשה צו מעשה משמע דטעם משום גזירת הכתוב היא ולא משום דלצינעית אנפשיה:

חמשה דברים אומדים (ו) ונותנין ל' מיד רפוי ושבת עד שיתרפא. זו היא גירסא נכונה וקמ"ל שאומדים אותו כמה רחוי לעלות צנחו ורפואתו עד שיתרפא ונותנין לו מיד וכן ה' דברים כמו שפי' צקונטרס(ח) וכן מוכיח בתוספתא (פ"ט) דמני אמדוהו והיה מתנונה והולך אלמא יש אומד צריפוי: החובל

אף כל שיש בו כדי להמית עשרה טפחים היו פחותין מעשרה טפחים ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור הזק בו חייב מאי לאו ממטה למעלה קא חשיב והכי קאמר מטפח ועד עשרה מיתה ליכא נזקין איכא אלמא לנזקין כל דהו שמע מינה אין אומדין לנזקין לא ממעלה למטה קא חשיב והכי קאמר עשרה מיתה איכא פחות מעשרה פורתא נזקין איתא מיתה ליכא ולעולם אימא לך יש אומד לנזקין וכל מידי ומידי כי היכי דמיתוקה ביה בעינן תא שמע (ז) הכהו על עינו וסימאו על אזנו וחירשו עבד יוצא בהן לחירות כנגד עינו ואינו רואה כנגד אזנו ואינו שומע אין עבד יוצא בהן לחירות מאי טעמא לאו משום דבעינן אומדנא ושמע מינה יש אומדנא לנזקין לא משום דאמרין הוא (ח) דאבעית נפשיה כדתניא (ז)המכביע את חבריו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים כיצד תקע באזנו וחירשו פטור ה"אחזו ותקע באזנו וחירשו חייב ת"ש יחמשה דברים אומדין אותו ונותנין לו מיד ריפוי ושבת עד שיתרפא (ט) אמדוהו והיה מתנונה והולך אין נותנין לו אלא כמו שאמדוהו אמדוהו והבריא נותנין לו כל מה שאמדוהו ש"מ יש אומד לנזקין למימד גברא כמה ליקצר מיהא מכה כמה לא מקצר לא קא מבעי לן דודאי אמדינן כי קא מבעיא לן למימד חפצא אי עביד האי נוקא או לא מאי ת"ש (ז)שמעון התימני אומר מה אגרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים אף כל מיוחד שמסור לעדה ולעדים שמע מינה יש אומד לנזקין שמע מינה: אמר מר ה"אמדוהו והבריא נותנין לו כל מה שאמדוהו מסייע ליה לרבא דאמר רבא האי מאן דאמדוהו לכולי יומא ואיתפח לפלגא דיומא וקא עביד עבידתא יהבינן ליה דכולי יומא מן שמיא הוא דרחמי עליה: רקק והגיע בו הרוק והעביר כו': אמר רב פפא (י) לא שנו אלא בו *אבל בבגדו לא וניהוי כי בייש בדברים אמרי במערבא [א] משמיה דרבי יוסי בר אבין זאת אומרת ביישו בדברים פטור מכלום: הכל לפי כבודו [וכו']; איבעיא להו תנא קמא לקולא קאמר או לחומרא קאמר *לקולא קאמר דאיכא עני דלא בעי למשקל כולי האי או דלמא לחומרא קאמר דאיכא עשיר דבעי למיתב ליה טפי תא שמע מדקאמר ר' עקיבא אפילו עניים שבישראל רואין אותן כאילו הן בני חורין שירדו מנכסיהם שהם בני אברהם יצחק ויעקב דכולי יומא כמו שאמדוהו, מאי טעמא מן שמיא רחים עליה. ותניא נמי הכי. רקק והגיע בו הרוק. לא שנו אלא בו בעצמו אבל בבגדו פטור. ודייקינן, זאת אומרת המבזה חבריו בדברים פטור מכלום. הכל לפי כבודו. וירושלמי. חד אמר בשם ריש לקיש המבייש הזקן נותן לו בושתו משלם. חד בר נש איקפר לר' יהודה בר חנינא. רואין אותן אלו בני חורין שירדו מנכסיהן, שהן בני אברהם יצחק ויעקב כול'. איבעיא להו, תנא קמא דקתאני רקק והגיע בו הרוק. העביר טליתו ממנו, פרע ראש האשה, נתן לה ת' וזו הכל לפי כבודו, לקולא קאמי' דאי איתיה המתבייש עני יהיב ליה טפי מארבע מאה זוז, ופטור. מדקתאני ר' עקיבה וכולן רואין אותן כאלו הן בני חורין שירדו מנכסיהן, שמע מינה תנא קמא לקולא קאמי', דאי אית ליה עני מתבייש, פחותינן מה' זוז ויהבינן ליה לפי כבודו. ואקשינן לר' עקיבה שנתן זמן לזה שפרע ראש האשה, ומי יהיב זמן לחבלות. ופרקינן, לחבלות דחסריה ממונא לא יהבינן לה זמן אבל לבשת דלית בה חסרון ממון (לא) יהבינן זמן. שימרה כשראה אותה עומדת על פתח חצרה שבר הפך כול', עד לאמרת כלום שהחובל בעצמו אף על פי שאינו רשאי פטור. והתניא אמר לו ר' עקיבה, אדם רשאי לחבל בעצמו. ומתניתין הכי קתאני

עין משפט ונר מצוה

פו א מיי פ"ה מהל' מוקי ממון הלכה ט:
פו ב מיי פ"ג מלכות רולת הלכה א סמג לאחין קסט:
פח ג מיי פ"ה מהל' עבדים הל' ז טוש"ע י"ד ס' רסו סעיף ג':
פט ד ה מיי פ"ג מהל' חובל וחזיק הלכה ז סמג עשין ע טוש"ע ח"מ ס' תכ סעיף כה וסעיף ג':
צ ו מיי שם הלכה יד והלכה טו טוש"ע שם סעיף יח:
צא ז מיי שם פ"ה הלכה יח ועיין צהשגות ובמ"מ סמג שם טוש"ע שם סעיף כח:
צב ח מיי שם פ"ג הלכה טו טוש"ע שם סעיף יח:
צג ט מיי שם פ"ג הלכה ה סמג שם טוש"ע שם סעיף לח:
צד י מיי שם טוש"ע שם וסעיף לט:
צה כ מיי שם ה' יא טוש"ע שם סעיף כד וסעיף מג:
צו ל מ מיי שם פ"ב הלכה כ סמג שם טוש"ע שם סעיף ט:

מוסף רש"י

מה בור שיש בו כדי להמית עשרה טפחים. משנה היא (לעיל ג:) אחד המוסר צור ואלה המוסר שית מעשרה חייב גפילת שור וחמור, אס כן למה נאמר צור, מה צור שיש בו כדי להמית, וסיינו עשרה טפחים, דסתם צור אינו פחות מעשרה טפחים, אף כל שיש בו כדי להמית ומאי ניחו עשרה טפחים (סנהדרין מה). כנגד עינו. שכה ככותל ודענימו בקול ואינו רואה או מתמרס (קדושין ב:). המכביע את חבריו. תקע לו באזנו פתאום ובעמו, דלא עבד מעשה מגופו (דעיר נ:). פטור מדיני אדם. לשלם, וחייב בדיני שמים. פורענות לשלם להשטים שמתניין להפסיד את יסרכל (גיטין ג:). שמסור לעדה ולעדים. שכול לסיכול לצי"ד לאמודו אס רחוי אגרוף זה לגשות כנלגה זו, ואס אין רחוי לא ילגם שמתמת חלשותו של זה ורסותו תנלג (דעיר צ:).

רבינו חננאל (המשך)

הנין וכיוצא בהן צריכין אומד אם יש בו שיעור להזיק זה ההזק או לא. תא שמע שמע' התימני אמי' מה אגרוף מיוחד שמסור וכול', שמע מינה יש אומד לנזקין שמע מינה. אמר רבא אמדוהו למוליה יומא וברא ועבד עבודה מפלגיה דיומא נותנין לו

דכולי יומא כמו שאמדוהו, מאי טעמא מן שמיא רחים עליה. ותניא נמי הכי. רקק והגיע בו הרוק. לא שנו אלא בו בעצמו אבל בבגדו פטור. ודייקינן, זאת אומרת המבזה חבריו בדברים פטור מכלום. הכל לפי כבודו. וירושלמי. חד אמר בשם ריש לקיש המבייש הזקן נותן לו בושתו משלם. חד בר נש איקפר לר' יהודה בר חנינא. רואין אותן אלו בני חורין שירדו מנכסיהן, שהן בני אברהם יצחק ויעקב כול'. איבעיא להו, תנא קמא דקתאני רקק והגיע בו הרוק. העביר טליתו ממנו, פרע ראש האשה, נתן לה ת' וזו הכל לפי כבודו, לקולא קאמי' דאי איתיה המתבייש עני יהיב ליה טפי מארבע מאה זוז, ופטור. מדקתאני ר' עקיבה וכולן רואין אותן כאלו הן בני חורין שירדו מנכסיהן, שמע מינה תנא קמא לקולא קאמי', דאי אית ליה עני מתבייש, פחותינן מה' זוז ויהבינן ליה לפי כבודו. ואקשינן לר' עקיבה שנתן זמן לזה שפרע ראש האשה, ומי יהיב זמן לחבלות. ופרקינן, לחבלות דחסריה ממונא לא יהבינן לה זמן אבל לבשת דלית בה חסרון ממון (לא) יהבינן זמן. שימרה כשראה אותה עומדת על פתח חצרה שבר הפך כול', עד לאמרת כלום שהחובל בעצמו אף על פי שאינו רשאי פטור. והתניא אמר לו ר' עקיבה, אדם רשאי לחבל בעצמו. ומתניתין הכי קתאני